

Misztikus mozzanat

Ted Hughes és Keresztes Szent János között
Leonard Baskin, T. S. Eliot és Pilinszky János nyomán

„Sosem felejttem...”

Irodalom, sámánizmus, misztika

1958-ban született. Teológiai és irodalmi tanulmányokat folytatott. Jelenleg a PPKE BTK Angol Tanszékén tanít angol irodalmat.

¹Ted Hughes: *The Burnt Fox*. In uő: *Winter Pollen: Occasional Prose*. (Ed. by William Scammell.) Faber, London, 1994, 8–9. (Hivatkozás a kötetre: HWP oldalszám.) Magyarul: *Az Égett Róka*. (Ford. Tóta Péter Benedek.) Műhely, 31 (2008/5) 21.

²Mircea Eliade: *Shamanism*. Routledge, London, 1964. Magyarul: *A sámánizmus – Az eksztázis ősi technikái*. (Ford. Saly Noémi.) Osiris, Budapest, 2001.

³Ted Hughes: *Regenerations*. In: HWP 56–59.

⁴Ted Hughes: *Letters*. (Sel. and ed. by Christopher Reid.) Faber, London, 2007, 136. (Hivatkozás: THL oldalszám.)

⁵Ted Hughes: *Crow*. In uő: *Collected Poems*.

Ted Hughes (1930–1998) a spiritualitás iránti fogékonyságát egyetemi hallgató korában tudatosította, amikor utolsó évében (1953–54) az angol irodalom tanulmányozását antropológiai stúdiumokkal váltotta fel. A váltásra egy álma ösztönözte. A látomásban egy farkas méretű, tűztől sebzett róka jelent meg, aki vérző mancsa ragyogó nyomát Hughes írólapján hagyta.¹ Az álom és ébrenlét, az e világ és túlvilág, az élet és halál válsághelyzetében megnyilvánuló lelki-testi élményt Hughes számára Mircea Eliade sámánizmusról készített rendszerező monográfiájának angol megjelenése világította meg.² Erről a költő recenzióesszét írt; szerinte a lényeg a lényeg a csodás halál és újjászületés drámája, amely alapvető költői esemény.³

Az antropológiai fogantatású és sámáni irányt vevő spirituális elmélyülés egyik állomása volt, hogy Hughes megnézte az amerikai tartózkodása idején (1957–1959) a felesége, Sylvia Plath (1932–1963) révén megismert illusztrátor és szobrász, Leonard Baskin (1922–2000) kiállítását. A látottak közül egyebek mellett a varjak tetszettek meg neki, különösen is a döglött varjút ábrázoló alkotás.⁴ A látvány hatását erősíti a fekete és fehér felületek élesen metszett kompozíciója, amely mint ha a láthatatlant láttatná: a halál létét a lét halála által, amint egy fikatív lény halálának ábrázolása egy konkrét művet hoz létre. A színek teljességének és a színek teljes hiányának egyidejű megjelenítése — azaz hogy egymás kontrasztjában és egymást kiegészítve tesz a fekete és a fehér kísérletet arra, hogy belátásra és megértésre juttassa az embert a lenni vagy nem lenni kérdésének tudottan tudhatatlan tartalmával kapcsolatban — a misztérium jellegénél fogva a misztika közelébe visz.

Fekete-fehér misztikus kísérlet

Ted Hughes a fekete-fehér misztika megközelítésére a *Varjú*-kötet verseivel tesz kísérletet.⁵ Az 1970-ben megjelenő első kiadás borítóján Baskin egy varjú-illusztrációt jelenít meg, miután Hughes emlékeztette, hogy a Varjú az ő sugallatára kelt életre (THL 300). A misztikus alapvetést *Két legenda* fogalmazza meg. Az első szerint „látomásaival / Fekete a lélek is, roppant dadogása / A sikolynak, mely dagadt dagadt s napját / Nem tudta kimondani”. A második az eredet, illetve a keletkezés körülményeként „fekete szivárványt” mutat (HCP 217; THV 7).

(Ed. by Paul Keegan.)
Faber, London, 2003,
207–272. (Hivatkozás:
HCP oldalszám.) Magya-
rul: Ted Hughes: *Varjú –
A Varjú életéből és dalai-
ból.* (Ford. Báthori Csaba.)
Orpheusz, Budapest,
1997. (Hivatkozás: THV
oldalszám.)

Hughes kezdeti misztikus mintavétele egyfelől kimondani igyekszik a kimondhatatlanságot, másfelől láttatni törekszik a láthatatlant.

Varjú — *A Varjú életéből és dalaiból* származik az a kinyilatkoztatás is, hogy a *Varjú bukása* ott következik be, „Ahol a fehér fekete és fekete a fehér”, mert ott a nap „túl fehéren vakít”. Varjú, aki eredetileg „fehér volt,” bukása után megjelenésében és megnyilatkozásában „szenes feketeség” (HCP 227–228; THV 35). *Varjúszín* tekintetében szinte elkeseredett a pontosítás szándéka: „Varjú sokkal feketébb volt (...) Mint bármi néger, / Mint néger szempupilla. // Sőt, mint a Nap, / Feketébb / Mint bármi vakság” (HCP 243; THV 67). Hughes Baskin-ihlette varjúmisztikája kiteljesedni látszik a paradoxon alkalmazásával.

Misztikus paradoxon transzparenciával

Hughes 1961-ben a dél-nyugat angliai Devon vidékén telepedett le, Baskin pedig Amerikából átköltözött Hughes közelébe, hogy közös munkáikat könnyebben végezhesék, s itt élt 1974-től 1983-ig. Ennek a Varjú-korszakot követő időnek az egyik jelentőségteljes eredménye 1984-ben Hughes bevezetője Baskin összegyűjtött lenyomatjaihoz.⁶ Most kövessük szoros figyelemmel Hughes szavait!

Hughes abban látja „Leonard Baskin szemléletes képei” különlegességét, hogy ezek „megtört, de összetartó erejű belső vonalszerkezete” oly „nagyfokú formai és szöveti alaposságot” mutat, hogy már „hálót alkot — transzparenciát, hogy nézzünk át rajta”. A lap „felszínén összpontosul a mélység — figyelmünket közvetlenül a mélység vonzza” (HWP 84).

Hughes meglátása szerint Baskin „képei a színes üvegablakokra is hasonlítanak — nemcsak fizikai valójukban (bár úgy is, elég szembe-
tűnő módon, az erőteljesen osztott belső mezők, valamint az egymással fedésbe hozott, és az egymásba rajzolt belső felületek miatt), hanem azzal is, ahogyan a figyelmünket vezetik. Egy szentélybe helyeznek minket, mintha rajtuk keresztül néznénk ki, s látnánk, hogy megváltoztatják a világ közönséges fényeit. Avagy kintről engednek benéznünk a szentélybe. Ekkor pedig jelképeiken keresztül újabb, misztériummal teljes cselekményt látunk zajlani az oltár körül. Ez az elmélyültebb élet, más-ként szólva, nemcsak elmélyültebb a megszokottnál, nem is csak egyetemesebb, hanem kiválasztott és megszentelt élet” (HWP 84).

Leonard Baskin, egy rabbi fia képeiben Hughes a héber írásjelek improvizált, már-már kabbalisztikus — a zsidóság misztikus — vonásait vizionálja. Az önmagát inkább szobrásznak tekintő Baskin láttató képei háromdimenziós élményre törekedve a röntgenfelvétel hatását keltik, mintha egy születendő szobor magzati létének a valóságát láttatnák. Belátható, hogy a szokatlan szemléletű és szokatlanul szemléletes képeken ábrázolt lét valósága közös emberségünk általános tapasztalata: a testi-lelki szenvedés és gyönyör misztériumának kristályszerkezete, amelyben egyszerre van jelen a félelem és öröm — a rettentő boldogság paradox lehetősége (HWP 86–89).

⁶Ted Hughes:
*The Hanged Man and the
Dragonfly.* In: HWP 84–102.

⁷T. S. Eliot: *The Complete Poems and Plays*. Faber, London, 1978, 22–23. A mottó a IV. rész 12–13. sora. Vas István, illetve Kálnoky László ismert változata helyett ezt a két sort szabadon fordítom, hogy általa követhetőbb legyen a kapcsolat a Hughes-esszé címe és az imént ismertetett szövegteste között.

⁸<http://americanart.si.edu/collections/search/artwork/?id=38445>

⁹Ted Hughes: *A Dancer to God – Tributes to T. S. Eliot*. Farrar Straus Giroux, New York, 1993. (Hivatkozás: HDG oldalszám.)

¹⁰Ennek a mottónak és ennek a Sibyllának rokona lehet a Baskinról írt esszé első mottójának önkívületi állapotban megszólaló Sibyllája (HWP 84).

¹¹T. S. Eliot: *Négy kvar-tett*. (Ford. Vas István.) In uó: *Verseik, Drámák, Macskák könyve*. Európa, Budapest, 1986, 157–188. (Hivatkozás a versre: ENK oldalszám; hivatkozás a kötetre: TSE oldalszám.)

¹²Keresztes Szent János *Művei*, I. kötet: *A Kármel-hegy útja*, II. kötet: *A lélek sötét éjszakája*. (Ford.

Baskin, Hughes és Eliot rettentő boldogsága

Baskin összegyűjtött lenyomataihoz 1984-ben írt bevezetőjét Hughes kettős mottóval indítja, amelyek közül a második T. S. Eliot (1888–1965) *Prelűdök* (1917) című verséből származik.⁷ Az esszé címében szereplő *Akasztott ember* — Baskin 1955-ből származó fametszetének lenyomata (HWP 85)⁸ — a felirat szűrőjén keresztül „Valami végtelenül szelídnek, / végtelenül szenvedőnek a képe”. Eliot szenvedés iránti érzékenységét Hughes később is figyelemmel követi; csatlakozzunk hozzá!⁹

Hughes 1986-ban a huszadik századi szenvedéstörténetre viszszatekintve felismeri, hogy költészetével Eliot a század „legfőbb lelki vezetője” lett, összegyűjtött versei pedig mint könyv — jelesül a *Négy kvartett* (1935–42) — a „szent írás” legfelső fokára került (HDG 4). Eliot egy új világ prófétájává lehetett, mert megtapasztalta és megfogalmazta, hogy lelkileg és emberileg világégés elszívására került sor, s most a világnak meg kell találnia hamvaiban a feltámadásához szükséges lelki erőt (HDG 5).

Amikor a Nagy Háború (1914–18) szenvedéseinek lelki lenyomatát őrző *Átokföldje* felolvasását 1988-ban felvezeti Hughes, a költőt — tulajdonképpen Eliotot — úgy mutatja be, mint aki az emberek belső életét újra lélekkel telíti (HDG 11). Erre azért is szükség van, mert a hosszúvers hangulatát elővételező és sugalló mottó beszélője, Sibylla, aki a létet borzalmasnak, értelmetlennek és gyűlöletesnek (a törekeny élet szenvedésekkel teli foglalatának) tapasztalta, nem akar mást, csak meghalni — önmagán kívülre kerülni (HDG 14).¹⁰ Ebben a sugallt értelemben a vers siralom agónia közben, az átokföldje pedig — úgy is mint pusztorság — az a dramatizált helyszín, amelyet „a lélek sötét éjszakája” tölt be „a halál és újjászületés” rítusával, ami a „központi misztikus esemény” (HDG 15).

Hughes, Eliot és Keresztes Szent János sötét éjszakája

Amikor Hughes „a lélek sötét éjszakája” kifejezést használja Eliot hosszúversének jellemzésére, feltételezhetjük, hogy Keresztes Szent János „Vaksötét éjszakában” kezdődő költeményére és az erről szóló elmélkedés szövegére gondolhatott. Eliot a nagyverse, a *Négy kvartett*,¹¹ a Hughes szerinti huszadik századi költői „szent írás” szakaszaiban minden bizonnyal erre utalt.¹²

A *Burnt Norton* III. része félhomályt említ, amelyben nincs „se napvilág” formát adni, „Sem sötétség, mely tisztítja a lelket” (ENK 162). Ugyanennek az V. része „a tíz lépcső képzetében” (ENK 164) felidézi Keresztes Szent János elmélkedésének 19–20. fejezetét, „az isteni szeretet e misztikus lépcsője tíz fokának fejtegetését” (Lsé 139–148). Ez arról szól, hogy a misztikus bölcsesség azért nevezhető lépcsőnek, „mert amint a lépcsőnek fokaik éppúgy szolgálnak arra, hogy valaki fölmenjen, mint arra, hogy lemenjen rajtuk: éppen

A Szent Teréziáról nevezett P. [Szeghy] Ernő.)
Stephaneum, Budapest,
1926, 5–166. (Hivatkozás: Khú, illetve
Lsé oldalszám.)

úgy a titkos szemlélődésnek hatásai a lelket egyrészt Istenhez emelik, másrészt pedig önmagában megalázzák” (Lsé 137). Eliot Hétrakleitosztól vett egyik mottója tömören szintén ezt a példát állítja: „Az út fel és le uyanaz” (ENk 159).

Az *East Coker* III. részében olvassuk: „Szóltam a lelkemnek: csöndben légy s hagyd, hogy leszálljon rád a sötétség, / Mely Isten sötétsége lesz. (...) Akkor a sötétség lesz a fény”, amely „a halál meg a születés” egyszerre, paradox módjára érvényesülő agóniájára vetül (ENk 168–169). Ugyanezen rész paradoxonok ritmusából kibomló zárlatának néhány sora költői parafrázisként ismétli meg Keresztes Szent János maximáit.

*Hogy az ember tökéletesen szerethesse Őt,
Ne keressen sehol másutt szeretetet.
Hogy teljesen megismerje Őt,
Igyekezék semmiről semmit sem tudni.
Hogy teljesen birtokába vehesse Őt,
Ne kívánjon birtokolni semmit sem.
Hogy egészen Őhöz hasonulhasson,
Ne legyen semmi semmiben.
Hogy elérje azt, amit még nem élvez,
Arrafelé kell mennie, ahol semmi öröm nincsen.
Hogy elérje azt, akit még nem ismer,
Járjon arra, hol mit sem ismer.
Hogy eljusson ahhoz, amit még nem bír,
Járjon arra, hol mi sem övé.
Hogy elérje azt, ami ő még nem,
Arra kell mennie, hol ő semmi sem.
(Khú 112)*

Eliot az *East Coker* V. részének végére mintha megértené, milyen „kutató útra kell menni (...) Egy másfajta telítettségbe / Új egyesülésbe, mélyebb kapcsolatba / A sötét hidegen át, az üres kietlenségén át ...” (ENk 172).

Ezt az utat Pilinszky János is járta (1921–1981). Bevallotta, hogy egyfelől Eliottól tanult a legtöbbit,¹³ másfelől Keresztest Szent Jánost behatóan tanulmányozta (PJB 20), illetve feljegyzi magának Keresztes Szent Jánost délutánonkénti aktuális olvasmányának.¹⁴ Pilinszky is így tanulta meg, hogyan kellene a lépcsőn járnunk: „E látomás legegységesebb érvényű, misztikus kifejtését találjuk Keresztes Szent Jánosnak *A lélek éjszakája* című könyvében.”¹⁵

¹³Pilinszky János: *Beszélgetések*. Századvég, Budapest, 1994, 11.
(Hivatkozás: PJB oldalszám.)

¹⁴Pilinszky János: *Naplók, töredékek*. Osiris, Budapest, 1995, 81. (Hivatkozás: PJB oldalszám.)

¹⁵Pilinszky János: *Publicisztikai írások*. Osiris, Budapest, 1999, 462. (Hivatkozás: PJP oldalszám.)

Eliot, Keresztes Szent János, Pilinszky, fehér és fekete

Az alázatosságról írt jegyzetlapjában Pilinszky elárulja, hogy Eliottól megtanulta: a költő médium (PJP 237. Lásd még: PJB 31. és 35). Ez a közvetítői szerep a személyiség lebontása, „megszűnése” (PJP 238).

Olyan lehet ez, Eliot szavával élve, mint „amikor az éter alatt még van tudat, de már a semmi tudata” (ENk 169). Ezt az éteri állapotot vételezi elő a *J. Alfred Prufrock szerelmes éneke*, Eliot első felnőtt verse 1917-ben (TSE 9–13). Ennek a drámai monológnak a drámai alanya magán- és közéleti szerepeket próbál magára, egyik sem illik rá, de mindvégig ragaszkodik a személyiség ideájához, s végül belefut a szerepek tengerébe. Pilinszky a vers zárlatának szélfúttá képét kötetlenül idézi: „Az egyik hullám fehér volt, a másik fekete” — „jelezve annak kétértelműségét” (PJP 550). A kétértelműséggel Pilinszky is szembenéz *Kettő* című versében: „Két fehér súly figyeli egymást, / két hófehér és vaksötét súly. / Vagyok, mert nem vagyok.”¹⁶

¹⁶Pilinszky János Összes versei. Osiris, Budapest, 2006, 146. (Hivatkozás: PjÓ oldalszám.)

Pilinszky a személyiség létét nem magára veszi, hanem magába veszi. Az integritás megvalósulása egyensúlyt eredményez. Fehéren feketén. Ragyogó tusrajz — „túl az érzékek éjszakáján” (PJP 463), hiszen ha fénytöréssel is, de tükröződik rajta, hogy „vagyok, aki vagyok” (Kiv 3,14) a pusztában. „A hit útját járó ember a kegyelem napjától először elvakul. (...) Vakság ez, éjszaka, de valójában egy természetfeletti világosság kezdete” (PJP 462). Ezt az utat járni „Isten és önmagunk kölcsönös és fokozatos megismerését jelenti. Isten megismerése főlemel. Önmagunknak megismerése: alázatra, s egyre mélyebb alázatra int. S e feszültség tart mindaddig, míg a lélek tökéletesen s véglegesen nem egyesül Istennel” (PJP 491–492). Ez a töredékes ragyogás tükör által, homályosan (vö. 1Kor 13,12). A ragyogás fénytörése a pusztában. Ha tetszik: sivatagi szerelem.

Pilinszky, Keresztes Szent János és a szerelem sivataga

„De hát a sivatag?” — veti fel Pilinszky. „Hány szemlélődő merített épp a sivatagból örök életet és reményt... Talán épp ez a lelki szárazság a kegyelem pillanata?” (PJP 701).

Pilinszky verse, *A szerelem sivataga* címében François Mauriac (1885–1970) 1925-ben megjelent regényének a címe rémélhetne — *Le désert de l’amour*. Pilinszky ismerhette a címet, mert tanult franciát az iskolában, bár rossz tanulónak vallotta magát (PJB 145). Ugyanakkor azt állítja, hogy csak Simone Weil kedvéért tanult meg franciául 1964 után (PJB 44; PJP 797). Ezeken túl, a vers 1956-ban jelent meg először, ám feljegyzéseiben Pilinszky egyszer 1952 tavaszára (PjN 30), másszor 1950-re (PjN 125) rekonstruálja a vers megírását. Megjegyezhetjük még azt is, hogy Pilinszky az általa ismert, hivatkozott Mauriac-regényeket magyarul olvasta még 1946 előtt (PJP 25–26; 836–837). *A szerelem sivataga* című regény azonban csak 1967-ben jelent meg először magyarul Pór Judit fordításában. Azaz lehetséges, hogy Pilinszky olvasta ezt a regényt, de nem biztos, ezért máshol keresek a vers megértéséhez segítséget, jelesül Keresztes Szent János *A lélek sötét éjszakája* című elmélkedésében.

A lélek sötét éjszakája magyar szövegét azonban most rendhagyó módon nem az 1926-os kiadásból merítem, hanem Takács Zsuzsa

¹⁷Keresztes Szent János:
A lélek sötét éjszakája.
(Ford. Takács Zsuzsa.)
Európa, Budapest, 1999.
(Hivatkozás: TKJ
oldalszám.)

fordítására hagyatkozom.¹⁷ Indokomat Pilinszkytól veszem, aki 1969-ben dicsérte az akkor induló költőnő „hangjának tisztaságát s egyfajta tétovaságát, mely azonban végül sose hagyja eltéríteni magát, s épp bolyongó, kereső célba találásával, megérkezéseivel tölti be sajátos feladatát, térképezi fel a számára rendelt tájakat, másokénál talán omlékonyabb külső és belső vidékeit” (PJP 617). Kísérletképpen az ő segítségével térképezzük fel *A szerelem sivataga* tájait, vidékeit (PJÖ 51–52).

Ráismerhetünk Keresztes Szent János „Vaksötét éjszakában,” „a homályban” (TKJ 5) megtett lépéseire, amikor lépéseket tesz Pilinszky János is „a kataton alkonyatban”, „a káprázó homályban”, miközben „Dermeszt a ragyogás, / vakít a nap”, azaz „az isteni kegyelem napja (...) a teljes fényt kioltja” (TKJ 43), s „minél erősebben nézünk a Napba, annál inkább elvakulunk” (TKJ 96); „látásunkat (...) fényével homályosítja el, (...) lelki homályt bocsát rá” (TKJ 96). Amiről a Keresztes azt mondja, hogy „sötét és boldog éjjel” volt (TKJ 5), arról Pilinszky azt mondja: „Sosem felejttem”. A Keresztes szövegének két sebe (TKJ 6) és „az Isten iránt érzett olthatatlan szerelem mély és súlyos sebe” (136.), „égő sebe” (TKJ 139) Pilinszky-nél „izzó hegek”. A Keresztes által említett lelki „önmegtagadást és a dolgokról való lemondást” (TKJ 9) Pilinszky-nél a „szalma közt kidöntött pléhedény” tárgyi megfelelője idézheti fel, ugyanakkor ez a kép „a lelki szárazság állapotában” (TKJ 29) is érvényes, amikor az emberek „Isten keresztjéből és szárazságából át tudnak venni egy keveset” (TKJ 42), miközben megtapasztalják, hogy Isten „elzárja előlük a szellem édes vizének kapuját és forrását, melyet eleddig bármikor és bármeddig magukhoz vehettek” (TKJ 43). Ez a része azoknak, „akiket Isten a sivatag pusztaságán át vezet” (TKJ 48). A lelki sivatagban „csaknem szomjhalált hal” a hívó „a szerelem rettenetes szomjúságától”, hiszen „égető a szeretet eleven szomja” (TKJ 57). Pilinszky szikkadó reakciója: „És szomjúság. És akkor inni kértem. / Hallom ma is a lázas kortyokat.” A lélek sötét éjszakáján a Keresztes szerint „a képzelőerő és a képzelet sem támaszként, sem kiindulópontként (...) nem segíthet” (TKJ 50), ezért Pilinszky is így viselkedik: „kioltom a káprázatokat”. A Keresztes-nél „az ilyen helyzetben levők jobb, ha (...) szüntelen türelemmel várakoznak” (TKJ 53), s Pilinszky is ennek megfelelően reagál: „tehetetlen tűröm”. A Keresztesnél a szemlélődők Isten „kedvét keresik, ez egyetlen vágyuk; nagylelkűen mindenüket odaadják” (TKJ 21), Pilinszky-nél pedig „üríti zsebeit a nappal, / rendre kirakja mindenét”. „Egyetlen, amit tehetünk, hogy lelkünket (...) kiüresítjük” (TKJ 54). A szerető szerelem lánggal égő (TKJ 5, 57) tüze, „az isteni tűz élő tudása” (TKJ 145) mellett Pilinszky-nél megjelenik a szerves anyag bomlásából mint égésből származó „ganaj”, ami megfelel a zsoldáros „trágyadombjának” (TKJ 64). A zsoldáros azt is mondja: „a hegyek alapjáig sülyyedtem alá, bezáródtak a föld závárai felettem” (TKJ 102), mintha a táj „gyűrött gödör feneké” lenne — Pi-

linszkynél. A Keresztesnél a lélek a szellemi éjszakában „évekig is vár” (TKJ 83), és Pilinszkynél is „Eszkendők múlnak, évek”, hiszen „el kell hogy tartson néhány évig e folyamat” (TKJ 110). Az időbeliség mellett a Keresztes embere térben is „egymaga marad (...) egy mérhetetlen sivatag közepén” (TKJ 178). Pilinszkynél pusztán „Magad vagy”. A Keresztesnél zsoltározó villámai (179) Pilinszkynél a „villámló meleg” részévé lesznek. A Keresztesnél a lelket Istenhez vezető út mint „titkos ösvény” (TKJ 221), egyfajta *via negativa*, Pilinszky lelkének kapcsolatot biztosító „híd” és „forró betonút”. Jánost, a szentet és Pilinszkyt is ez az út vezethette el az eszkendők és évek időbeliségének, valamint a sivatag térbeliségének absztrakt keresztesződéséhez.

Amivel így szemez Pilinszky, az „abszurd pont” — „a Kereszt két ágának metszéspontja”. Ha valakinek „van ereje szembenézni vele, hazugság és önámítás nélkül, olyan erőforrásra vall, ami a legmélyebb hit közelségét feltételezi, s közvetlen rokona Keresztes Szent János »éjszakájának«” (PJP 610).

Ted Hughes, aki 1967-től 1976-ig foglalkozott Pilinszky János verseinek fordításával, bevezetőt írt a válogatott versek kötetéhez. Ebből megtudjuk, hogy megérezte és felfogta Pilinszky sajátos költészetének „kiváltságos spirituális jellegét”, amely egyfelől „a végső állapotunkra vonatkozó kinyilatkoztatott igazságot biztosan megragadó költői erő”, másfelől „a sokkal emberibb és sebzettebb e világi test szenvedését érzékelő misztikus mélység”. A lefordított versválogatás második javított kiadásának a címe valószínűleg ennek a maradandó belátásnak köszönhetően lett *A szerelem sivataga*.¹⁸

Ted Hughes misztikus mozzanata

Az 1976-os első és az 1989-es második kiadás között 1984-ben Ted Hughes újra elmélyült a lefordított versek költészetének vonzásában. Pilinszky „minden versét ‘látomásnak’ nevezhetjük olyan értelemben, hogy mindegyik misztikus élményt testesít meg, valamilyen szembesülést, melyben az egyedülálló, sőt természetfeletti megvilágosodás állapotában volt része. Spirituális kinyilatkoztatások ezek, és bizonyos mértékig újjáteremtik a lelkiállapotot, amely létrehozta őket — a gyötrelmet és extázis keverékét, a belső lemeztenitettséget valamely isteni *fiat* előtt, amely olyan jellemző Pilinszkyre, s melyet ő nagyon tiszta, szinte szemérmes költői hangon fejez ki. Ez a tisztaság talán nem más, mint az élmény előtti vallásos alázat egyik aspektusa. A már-már szentté magasztosított önzetlen, bátor tanúságtételnek ez a motívuma meghatározó Pilinszky költészetében.”¹⁹

Ezt a fehéren feketén szembesülő belátást tekinthetjük Keresztes Szent János nyomán Leonard Baskin, T. S. Eliot és Pilinszky János alkotásait követve Ted Hughes misztikus mozzanatainak.

¹⁸János Pilinszky:

Selected Poems. (Ford.

Ted Hughes és János

Csokits, bev. Ted

Hughes.) Carcanet New Press, Manchester, 1976;

János Pilinszky: *The Desert of Love: Selected Poems*. (Ford. János

Csokits és Ted Hughes,

bev. Ted Hughes.) Anvil

Press Poetry, London,

1989, 7. és 12.

¹⁹Ted Hughes: *Utószó*

Csokits János jegyzeté-

hez. (Ford. Kada Júlia.)

Műhely, 17 (1994/3) 32.